

Middelburg en zijn rederijkers 1366-1533

Versie 1 november 2021 (wordt voortgezet)

Alle gegevens aangaande toneelopvoeringen zijn in het onderstaande overzicht opgenomen.

GA	Gemeentearchief
HUA	Het Utrechts Archief
KZGW	Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen
n.s.	Nieuwe Stijl = de jaartijl van Utrecht (onze jaartelling ten opzichte van de paastijl die met Pasen het nieuwe jaar start)
RGP	Rijks Geschiedkundige Publicatiën
UBG	Universiteitsbibliotheek Groningen
ZA	Zeeuws Archief
ZB	Zeeuwse Bibliotheek.

Een belangrijke bron wordt gevormd door de aantekeningen van Kesteloo:

Kesteloo, H.M., 'De stadsrekeningen van Middelburg I, 1365-1449', in: *Archief* (1881).
1 jan. 1881 | Archief | pagina 1
[Vijfde deel, Tweede stuk: I. De stadsrekeningen van Middelburg van 1365-1449](#)

Kesteloo, H.M., 'De stadsrekeningen van Middelburg II, 1450-1499', in: *Archief* (1881).
1 jan. 1881 | Archief | pagina 47
[Zesde deel, Eerste stuk: II. De stadstrekeningen van Middelburg \(II\) van 1450-1499](#)

Kesteloo, H.M., 'De stadsrekeningen van Middelburg III, 1500-1549', in: *Archief* (1881).
1 jan. 1881 | Archief | pagina 261
[Zesde deel, Derde stuk: I. De stadsrekeningen van Middelburg \(III\) van 1500-1549](#)

De rekeningen van de eerste helft der 16^e eeuw zijn alle aanwezig. De dagtekening is volgens de hofstijl, dat is de kerkelijke stijl ofwel de oude stijl. Om geen verwarring te veroorzaken worden de data weergegeven volgens de vermelding van Kesteloo.

Kesteloo was bekend met de volgende twee publicaties.

Van de stadsrekeningen van Middelburg uit 1450 en 1469 staat een overzicht met commentaren in:

's-Gravezande, A., 'De stadsrekeningen van Middelburg van 1450-1469', in: Janssen, H. Q. en Dale, J.H. van, *Bijdragen tot de Oudheidkunde en Geschiedenis inzonderheid van Zeeuwsch-Vlaanderen*, Derde deel, Middelburg 1858, I Verhandelingen, pp. 113-138.

's-Gravezande, Adrianus, *Tweede eeuw-gedachtenis der Middelburgsche Vryheid, zoo in den godsdienst als burgerstaat of historische aaneenschakeling van gebeurtenissen der stad Middelburg in Zeeland ten tyde der nederlandsche Beroerten etc.*, Middelburg 1774.

Dertienavond (Driekoningen) 6 januari

Heiligen Kruisdag 26 juni

Onnozele Kinderen 28 december

BLAZOEN BLOEMKEN JESSE

DEVIES: **IN MINNEN GROEYENDE**

PATROONHEILIGE: **SINT ANNA**

OUDSTE VERMELDING: **9 JANUARI 1484**

JONGSTE VERMELDING: **1681 (1684)**

1366

Schoolmeester Mr. Klaas verzoekt om bescherming van de wet, want *hi woude een spil spelen*.

Bron: Kesteloo, H.M., 'De stadsrekeningen van Middelburg I, 1365-1449', in: *Archief* (1881), p. 227.

1380

Op allerkinderen-dag vierden de scholieren van de grote Latijnse school feest. Zij kregen *mit haren biscop te helpe hare feeste* 12 grooten.

NB1 Allerkinderen-dag = Onnozele Kinderen op 28 december; viering van het martelaarschap van de onschuldige jongetjes van Bethlehem onder de twee jaar, die op gezag van Herodes werden omgebracht.

NB2 Een jongen werd verkozen om de bisschop te spelen. Het was een zogenaamd omkeerfeest, een feest waarin de rollen waren omgedraaid.

NB3 Deze vergoeding staat ook vermeld in de stadsrekening van 1399, 1403 en 1450. Vermoedelijk was dit een jaarlijks terugkerende vaste post.

Bron 01: Kesteloo, H.M., 'De stadsrekeningen van Middelburg I, 1365-1449', in: *Archief* (1881), p. 226.

Bron 02: Janssen, H. Q. en Dale, J.H. van, 'Bijzonderheden in de Stads Rekening van Middelburg van 1450. Onder de Regering van Philips de 1^e gezegd de Goede; in: *Bijdragen tot de Oudheidkunde en Geschiedenis inzonderheid van Zeeuwsch-Vlaanderen*, , derde deel, Middelburg 1858, p. 122.

1412

“Den 8 Maart 1412 *reden een deel gezellen achter die stede en zij speelden een spel*, waarvoor zij uit stadskas 24 gr. ontvingen.”

Bron: Kesteloo, H.M., 'De stadsrekeningen van Middelburg I, 1365-1449', in: *Archief* (1881), p. 227.

1414

Op 28 januari 1414 waren de schepenen aanwezig op het stadhuis om te kijken naar het spel dat men speelde voor het stadhuis.

Bron: Kesteloo, H.M., 'De stadsrekeningen van Middelburg I, 1365-1449', in: *Archief* (1881), p. 227.

1429

Schoolmeester Jan Koene ontvangt in 1429 9 schellingen en 3 grooten, omdat hij met enkele gezellen een spel op de markt speelde.

Bron: Kesteloo, H.M., 'De stadsrekeningen van Middelburg I, 1365-1449', in: *Archief* (1881), p. 227.

1444

De heilige kruisdag (26 juni) is een van de grote jaarlijkse ommegangen in Middelburg. Er wordt drie pond betaald aan de Westmonsterkerk ter ondersteuning van de kosten *en ook om den boom van Yesse te helpen maken*.

Bron: Kesteloo, H.M., 'De stadsrekeningen van Middelburg I, 1365-1449', in: *Archief* (1881), p. 215.

1445

“Toen de *gezellen van Veere alhier op de wagens speelden*, beschonk de stad hun met twee stoop rijnwijn en twee stoop rooden wijn.”

Bron: Kesteloo, H.M., 'De stadsrekeningen van Middelburg I, 1365-1449', in: *Archief* (1881), p. 215.

1455

Gegeven den esbatement-spelers van Middelborch, als men onser vrouwen ommedrouch, iiij sch. vj gr.

Bron: J. J. van der Horst, 'Kerkelijk Veere VIII' in: *Bijdr. tot de gesch. v.h. bisdom Haarlem*, dl 26 (1901), p. 195.

1464

“Eerst gegh[euen] ende geschenct den gesellen vut middel[burch] die hier een esbatem[ent] speelden, vpten o[m]me ghanc van onser vrouwen, twee lichte guld[en] fl. iij s. viij d.”
[Stadsrekening Veere 1464]

Bron 01: Zeeuws Archief, inv.nr. 6324 Historie van Vere 1256-1500 - Afschriften uit het archief van Veere o.a. uittreksels uit verloren gegane stadsrekeningen van 1403 en het gieten van klokken [Jacobus Ermerins], f. 82.

Bron 02: ZB KLUIS 1143 C3 3.1 (collectie Meertens).

Bron 03: Meertens, P.J., *Letterkundig leven in Zeeland in de zestiende en de eerste helft der zeventiende eeuw*. Amsterdam 1943, p. 98.

1466

Item gegeven den gezellen van middelburch die hier speelden te ommegange vanden heligen cruysse iij sch. viij gr.

Bron: J. J. van der Horst, 'Kerkelijk Veere VIII' in: *Bijdr. tot de gesch. v.h. bisdom Haarlem*, dl 26 (1901), p. 195.

1467

Item gegeuen den gesellen van Middelborch, die hier speelden ten o[m]megange van den heijligen cruesse iij s. iiij d.

Bron: Zeeuws Archief, inv.nr. 6324 Historie van Vere 1256-1500 - Afschriften uit het archief van Veere o.a. uittreksels uit verloren gegane stadsrekeningen van 1403 en het gieten van klokken, f. 87v.

1469

In 't jaar 1469 heeft men betaald aan 7 Sprookspreekers (of Rhetorikers).

Bron: 's-Gravezande, A., 'De stadsrekeningen van Middelburg van 1450-1469', in: Janssen, H. Q. en Dale, J.H. van, *Bijdragen tot de Oudheidkunde en Geschiedenis inzonderheid van Zeeuwsch-Vlaanderen*, Derde deel, Middelburg 1858, I Verhandelingen, p. 130.

1469

Item bet[aelt] de vier spellende[n] va[n] der stede va[n] myddelbouch die te sinxene

voor scep[e]n[en] Inde o[m]meganc spelde[n] viij s[chellingen] iij d[eniens]

Bron: SA Hulst 95 Stadsrekening 1468 1469, f. 36r.

1480

Kesteloo signaleert de oudste vermelding van de rederijkers in de stadsrekening van Middelburg: de loods, staande in *damerie* (de amerij), waarin de wagen van de rederijkers stond geparkeerd, werd overdekt gemaakt. Colijn, de koster van Westmonster, werd door de stad betaald, omdat hij de wagen van de rederijkers had geveerd en gestoffeerd.

NB de Westmonsterkerk of Sint Maartenskerk; de Amerij is een gebouw, dat in 1514 werd afgebroken en herbouwd in de Geere. Amerij = keuring of ijk van vaten enz. (MNW), dus de betekenis zou hier kunnen zijn een gebouw waar gekeurd wordt.

Bron 01: Kesteloo, H.M., 'De stadsrekeningen van Middelburg II, 1450-1499', *Archief* (1881), p. 105.

Bron 02: Kesteloo, H.M., 'De stadsrekeningen van Middelburg III, 1500-1549', *Archief* (1881), p. 276.

1480

Er is sprake van *den toren van de Rethorike* in de stadsrekening van 1480.

NB Wat wordt bedoeld met *den toren van de Rethorike*?

Bron: Kesteloo, H.M., 'De stadsrekeningen van Middelburg II, 1450-1499', *Archief* (1881), p. 105.

Zie ook Kesteloo I, p. 183 voor de aanwezige vestingstorens in de stad.

1483

In 1483 liet de stad Hulst weten, dat dáar een schietspel zou gehouden worden. 'Voor de wapene van der stede,' werd aan den bode 5 s[chellingen] gepresenteerd.

NB In 1483 was er in Hulst een toneelwedstrijd annex schutterswedstrijd. 5 oktober was de eerste wedstrijddag. Middelburg lijkt alleen uitgenodigd voor de schietwedstrijd, maar is niet gegaan, want de stad ontbreekt op de deelnemerslijst. Het lijkt erop dat Hulst gescheiden prijskaarten verstuurde voor de schutters en de rederijkers, want de rederijkerskaart is verstuurd namens de kamer *De Transfiguratie* en handelt uitsluitend over opvoeringen.

Bron 01: Kesteloo, H.M., 'De stadsrekeningen van Middelburg II, 1450-1499', *Archief* (1881), p. 105.

Bron 02: Hulst Stadsrekeningen 109 (1483-1484), ff. 59r-60v.

Bron 03: Willems, J.F. (red.), 'Oorkonden van rederykkamers. 1. Pryskaerte van de Rederykkamer der stad Hulst: De Transfiguratie. 7 September 1483.', *Belgisch Museum*, 4 (1840), pp. 411-418.

1483

De bode van de stad Brussel met de uitnodiging voor een wedstrijd werd aangeboden ' "een juweel", wegende in zilver 1 ½ ons en 1 ½ engels tot 5 s[chellingen] 8 gr[ooten] de ons, dat dus 8 s[chellingen] 10 ½ gr[ooten] kostte.

NB De uitnodiging betreft een esbattementenwedstrijd in het kader van een schutterswedstrijd. Het is niet bekend of Middelburg deelnam aan een van de wedstrijden.

Bron 01: Kesteloo, H.M., 'De stadsrekeningen van Middelburg II, 1450-1499', *Archief* (1881), p. 105.

Bron 02: Bruaene, A.L. van, *Om beters wille. Rederijderskamers en de stedelijke cultuur in de Zuidelijke Nederlanden (1400-1650)*, 3 delen, Gent 2003-2004 (dissertatie), Band 3: bijlagen, p. 360.

1483

De gezellen van Rethorike – in vergadering met eenigen van de Wet – krijgen een vergoeding voor hun maaltijd In den Liebaard.

NB Zie voor de Liebaard bron 02.

Bron 01: Kesteloo, H.M., ‘De stadsrekeningen van Middelburg II, 1450-1499’, *Archief* (1881), p. 105.

Bron 02: Kesteloo, H.M., ‘De stadsrekeningen van Middelburg III, 1500-1549’, *Archief* (1881), pp. 280-281.

1483

De stad betaalt de vervoerskosten van de rederijderswagen rond vastenavond en om er twee wielen aan te laten maken. De wagen wordt omschreven als *batementswagen*.

Bron: Kesteloo, H.M., ‘De stadsrekeningen van Middelburg II, 1450-1499’, *Archief* (1881), p. 105.

1484

Baljuw, Burgemeester, Schepenen en Raden (B.B.S.R.) verlenen een privilege aan de rederijders van Middelburg op 9 januari 1483 (= 9 januari 1484 n.s.).

Bron 01: Kesteloo, H.M., ‘De stadsrekeningen van Middelburg II, 1450-1499’, *Archief* (1881), p. 105.

Bron 02: Zeeuws Archief, 990.6 Gilden en Beurzen te Middelburg, 4. Archief der rederijderskamer “Het bloemken Jesse”, 1515 verwijst naar nr. 7 in de *Catalogus oudheidkamer Middelburg* van 1876. Het originele privilege is verloren gegaan.

Bron 03: Unger, W.S., *Bronnen tot de geschiedenis van Middelburg in den landsheerlijken tijd*, deel 1, 's-Gravenhage 1923 (RGP 54), No. 85 pp. 137- 140 (met volledige tekst van het privilege).

Bron 04: ‘Een brief aan de rhetorijders-kamer te Middelburg, in 1483’. In: *Zeeuwsch Jaarboekje en Middelburgsche Naamwijzer, 1858*, Middelburg 1858, II pp. 3-10 (met volledige tekst van het privilege).

1493

Er wordt hout aangevoerd óm dat bollewerckt te make[n] dair de scotters op spelden voir de stadthújs.’

Bron: Kesteloo, H.M., ‘De stadsrekeningen van Middelburg II, 1450-1499’, *Archief* (1881), p. 105.

1493

Op dertienavond bezoeken de “gezellen van de Rethorike” de koning van de stad op het stadhuis en ze krijgen een stoop Rijnwijn.

NB Dertienavond is de avond van Driekoningen = 6 januari.

Bron: Kesteloo, H.M., ‘De stadsrekeningen van Middelburg II, 1450-1499’, *Archief* (1881), pp.105-106.

1493

Willem Treurniet is opperste en gouverneur van de kamer van rethorika. Hij krijgt vijf ellen rood en grauw laken *om daarmee met der stede livreie gekleed te zijn*. Pieter de schilder

schildert en stoffeert de speelwagen. Er wordt uitbetaald voor 55 ellen kanefas à 4 ½ grooten de el.

Bron: Kesteloo, H.M., 'De stadsrekeningen van Middelburg II, 1450-1499', *Archief* (1881), p. 106.

1493

De gezellen van Rethorika ontvangen een vergoeding "om een zotsrok met twee kousen te laten maken." Het gaat om vier ellen laken van 3 schellingen 4 grooten de el en 18 grooten voor het voerlaken voor de kousen.

Bron: Kesteloo, H.M., 'De stadsrekeningen van Middelburg II, 1450-1499', *Archief* (1881), p. 106.

1494

Veere speelt battenen op de Ommegancksdag in Middelburg en ontvangt 12 poortkannen rijnwijn en die van Reimerswale 4 poortkannen.

Bron: Kesteloo, H.M., 'De stadsrekeningen van Middelburg II, 1450-1499', *Archief* (1881), p. 106.

1494

De rederijksgezellen ontvangen 2 poortkannen rijnwijn voor het spelen van een spel van zinne.

Bron: Kesteloo, H.M., 'De stadsrekeningen van Middelburg II, 1450-1499', *Archief* (1881), p. 106.

1495

De speelwagen wordt opnieuw geschilderd en met laken bekleed. Vervoer in verband met optochten wordt steeds vergoed door de stad.

Bron: Kesteloo, H.M., 'De stadsrekeningen van Middelburg II, 1450-1499', *Archief* (1881), p. 105.

1495

De gezellen van rethorika van Veere kwamen in 1495 in Middelburg spelen met hun wagenspel in het kader van de ommegang. Zij kregen 12 poortkannen wijn.

Bron: Kesteloo, H.M., 'De stadsrekeningen van Middelburg II, 1450-1499', *Archief* (1881), p. 91.

1502

Bezoek van rederijks uit Goes.

Bron: Kesteloo, H.M., 'De stadsrekeningen van Middelburg III, 1500-1549', *Archief* (1881), p. 364.

1507

Deelname aan een wedstrijd in Reimerswaal. Middelburg won er 7 tinnen stopen en 10 tinnen kannen met het wapen van Reimerswaal en het devies van de kamer erop inclusief de datum. Prins van de kamer was schepen Johan Baselier en boekhouder was raad Paulus Serooskercken.

Bron 01: Boxhorn, M.Z., *Chroniick van Zeelandt*. Middelburg 1644, deel I, p. 177.

Bron 02: Caland, F., 'De rederijkerskamer van Bergen op Zoom. Historische schets uit haren bloeitijd van 1441 tot 1561', *Dietsche Warande*. Nieuwe reeks. Deel 5, 70-113. Amsterdam 1886, 100.

1513

Op 18 februari 1513 speelden de gezellen "'t wagenspel op het stadhuis."

Bron: Kesteloo, H.M., 'De stadsrekeningen van Middelburg III, 1500-1549', *Archief* (1881), p. 351.

1514

Tijdens de jaarmarkt vierden de gezellen hun feest en ontvingen vier poortkannen rijnwijn.

Bron: Kesteloo, H.M., 'De stadsrekeningen van Middelburg III, 1500-1549', *Archief* (1881), p. 351.

1515

Ordonnantie voor het gezelschap der rederijkers van 17 maart 1514 (= 17 maart 1515 n.s.)

Bron 01: Zeeuws Archief, 990.6 Gilden en Beurzen te Middelburg, 4. Archief der rederijkerskamer "Het bloemken Jesse 1515." 1 charter die verloren is gegaan.

Bron 02: Unger, W.S., *Bronnen tot de geschiedenis van Middelburg in den landsheerlijken tijd*, deel 1, 's-Gravenhage 1923 (RGP 54); No. 98, pp. 153-156 (met volledige tekst van de ordonnantie).

Bron 03: Lambrechtsen van Ritthem, N.C., 'Beknopte Geschiedenis van de Middelburgsche Rethorijkkamer Het Bloemken Jesse'. In: *Verhandelingen van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leyden*, derde deel, eerste stuk, Leiden 1819, pp 117-175 (met volledige tekst van de ordonnantie).

1515

In dit jaar krijgen ze tweemaal wijn, omdat zij "*staande spelen gespeeld hebben vóór het stadhuis*". Verder speelden zij op vastenavond, op de derde zondag in de vasten en op Onze Vrouwendag op het stadhuis.

De deken Willem Haes krijgt een gage van 20 grooten in de maand per 1 oktober 1515.

De rederijkerswagen wordt gestoffeerd en geschilderd door Willem van den Broucke voor 20 schellingen.

De gezellen van rethorica ontvangen 13 tabberdlakens voor 8 schellingen per stuk.

Bron: Kesteloo, H.M., 'De stadsrekeningen van Middelburg III, 1500-1549', *Archief* (1881), p. 351.

1516

Dit jaar speelden de gezellen op het stadhuis op de grote vastenavond, de zondag vóór palmzondag, op palmzondag en de zondag vóór de heiligen kruisdag.

Bron: Kesteloo, H.M., 'De stadsrekeningen van Middelburg III, 1500-1549', *Archief* (1881), p. 351.

1518

De gezellen van rethorica ontvangen 13 tabberdlakens voor een totaal van 5 pond en vier schellingen, wat, net als in 1515, neerkomt op 8 schellingen per stuk (1 pond = 20 schelling).

Bron: Kesteloo, H.M., ‘De stadsrekeningen van Middelburg III, 1500-1549’, *Archief* (1881), p. 351.

1518

Voor de kosten van hun reis naar Goes, “*als zij daar togen om de prijs te winnen*”, ontvangen zij 2 pond.

Bron: Kesteloo, H.M., ‘De stadsrekeningen van Middelburg III, 1500-1549’, *Archief* (1881), p. 352.

1519

In de St. Pieterskerk te Middelburg wordt een stelling gemaakt, waarop de rederijders uit Veere zullen komen spelen en na afloop moet de boel weer worden afgebroken.

Bron: *Zeelands Cronijk Almanach*, Middelburg 1786, p. 1030.

1525

16 rederijders ontvangen elk een tabberdaken, wederom voor 8 schellingen per stuk. Daarnaast ontvangen zij 3 pond voor hun reis naar Reimerswaal.

Bron: Meertens, P.J., *Letterkundig leven in Zeeland in de zestiende en de eerste helft der zeventiende eeuw*. Amsterdam 1943, p. 77.

1529

Item bet[ael]t corn[elis] bartelmeuss[en] de Jonghe
en[de] willem booghaert en[de] de ghemeene
ghuldebroeders van godts transfiguratie
dese[r] stede t[er] cause dat zylie[den] diu[er]sche
spelen van sinne en[de] esbateme[n]ten ghehaelt
ende v[er]creghe[n] hebben vut zeelant van een[en]
meest[er] piet[er] van belss[en] te[n] p[ro]fyte vand[en]
voorn[oemde] ghulde en[de] thulpe[n] de coste[n]
de so[m]me by heml[ieden] ghesupporteert volghe[nde]
huerl[ieden] supplicatie ꝑ ghepassert by scepe[nen]
de so[m]me va[n] xxx s.g.

Met Pieter van Belsen (of Pieter Jansz) is mogelijk de stadschirurgijn van Middelburg bedoeld:

“Pieter Jansz., de stadschirurgijn, kreeg voor extra-gage ‘gedueren[de] den loop van de peste,’ van 22 Maart tot 22 Juni 1531 een pond Vlaamsch per maand en genoot zoodanige toelage tot 22 December 1532. Hij had, onder den naam van Pieter van Belsen, als gewone wedde £ 5 per jaar, 1531.”

Bron01: SA Hulst Stadsrekeningen 136, 1529 – 1530, 53v.

Bron 02: Bron: Kesteloo, H.M., ‘De stadsrekeningen van Middelburg III, 1500-1549’, Zesde deel, Derde stuk, in: *Archief* 1881, p. 308.

1533

“Besluit van wet en raad betreffende het begraven door gildebroeders.”

Op 14 juni 1533 deed de magistraat van Middelburg een uitspraak inzake een geschil tussen de rederijders en de viskopers. Laatstgenoemden hadden een collega viskoper begraven

terwijl deze tabbaertdrager van de rederijkers was. Het privilege schreef in dat geval voor dat de rederijkers het recht van begraven hadden. De magistraat oordeelde dan ook dat tabbaertdragers ten grave gedragen dienden te worden door hun medetabbaertdragers, dus schutters door schutters en rederijkers door rederijkers, ook al behoorde de overleden tabbaertdrager tot een ander ambt. En het onderlinge geruzie diende afgelopen te zijn.

Bron: Unger, W.S., *Bronnen tot de geschiedenis van Middelburg in den landsheerlijken tijd*, derde deel, 's-Gravenhage 1931 (RGP 75); No. 541, pp. 362-363.